

Stelling bij het proefschrift Duurzaam Handelen van H.C. Borgers

1. Recht kan worden opgevat als een regulerend fenomeen dat gebaseerd is op normatieve interactie.
2. Diegenen die een ruimtelijk project uitvoeren of een milieurelevante activiteit verrichten, ervaren dat zij zich in bepaalde mate rekenschap zullen moeten geven van de gevolgen van hun handelen voor het milieu. Deze verantwoordelijkheid kan als uitgangspunt worden genomen voor de regulering van duurzaam handelen.
3. Een juridische beslissing hangt onvermijdelijk samen met rechtsbeginselen en met de waarden van de rechtsgemeenschap waarin de beslissing wordt genomen. Bij milieurechtelijke beslissingen moet worden vastgesteld dat het hierbij gaat om een rechtsgemeenschap van *generalized én unknown others*.
4. De veelgehoorde stelling dat open geformuleerde milieunormen, zoals milieurechtelijke zorgplichten, niet of moeilijk afdwingbaar zijn met juridische middelen, zegt meer over het rechtstheoretische inzicht dat aan deze stelling ten grondslag ligt dan over de normatieve kracht van dergelijke milieunormen. Via een proces van bestuurlijke rechtsvinding kan ook in moeilijke gevallen het best mogelijke toepassingsresultaat van open geformuleerde milieunormen worden vastgesteld.
5. Het best mogelijke toepassingsresultaat van iedere rechtsnorm is een contextuele constructie. Het is de voorlopige uitkomst van een contextueel proces van rechtsvinding waarin een beslissing tot stand komt over de redelijkheid van een handeling, gelet op de feiten, de regels, de algemene begrippen en de maatschappelijke opvattingen die relevant worden gevonden voor en in die context.
6. Er bestaat in Nederland een breed gedragen behoefte om juridische procedures en rechtsregels af te schaffen of te vereenvoudigen. De ervaring is dat het burgers en ondernemers onnodig veel tijd en geld kost om de veelheid aan regels na te leven en vergunningen te verkrijgen. De snelste manier om deze 'regeldruk' te verminderen, is het afschaffen van de wet van Murphy. (Dit naar aanleiding van Nick T. Spark, *A history of Murphy's law*. De wet van Murphy luidt kort gezegd: als iets mis kan gaan, dan gaat het mis.)
7. Het curriculum van de universitaire rechtenopleiding leidt op in de rechtsgeleerdheid. Dit sluit aan bij het praktische karakter van de meeste juridische beroepen, waarin het gaat om het vinden of ten eigen nutte gebruiken van 'rechtsgeleerde waarheid' (Soeteman, 2009). Maar het begrip 'rechtsgeleerdheid' dekt niet de lading van rechtswetenschappelijk onderzoek. Daarin gaat het om de bestudering van het recht als regulerend fenomeen, met als doel om via studie tot een beter begrip van recht te komen. Dat vereist een opleiding in de rechtswetenschap. (Dit naar aanleiding van de afscheidsrede van A. Soeteman, *Rechtsgeleerde waarheid*, VU Amsterdam, 19 juni 2009 en het artikel van C.J.M. Stolker, Ja, geléerd zijn jul-lie wel, *NJB* 2003, p. 766 e.v.)

8. Het begrip ‘duurzame ontwikkeling’ is dubbelzinnig. Het heeft betrekking op een hoopgevend toekomstbeeld, waarin kennelijk ‘een ontwikkeling’ zal plaatsvinden en dan ook nog eens een ‘duurzame’. Maar het duidt ook op een pessimistisch wereldbeeld waarin sociale, economische en ecologische ongelijkheid alleen via een langdurige en onzekere maatschappijverandering kan worden bijgesteld. Van geheel andere orde is het *stand still* beginsel. Dit beginsel is niet dubbelzinnig: ‘erger mag het niet worden’. Hoe dit beginsel zich echter combineert met duurzame *ontwikkeling* is een normatieve vraag. Stilstand en ontwikkeling sluiten elkaar taalkundig uit, maar in normatieve zin vullen zij elkaar aan. Stilstand kan de opmaat zijn voor *duurzame* ontwikkeling. (Dit naar aanleiding van een strofe van Gerard Reve: “*Vooruitgang bestaat niet, en dat is maar goed ook, want zoals het nu is, is het al erg genoeg*”. Gerard Reve, vierde voordracht van Zelf schrijver worden, 1995.)
9. De relativiteitstheorie van Albert Einstein gaat ervan uit dat niets sneller kan gaan dan het licht. Deze ‘natuurwet’ vormt een basis voor de hedendaagse fundamentele natuurwetenschappen. Het is maar hoe je iets ziet. Wie terugkijkt in de geschiedenis van de wetenschap vindt talloze voorbeelden die erop wijzen dat het wetenschappelijk gesproken niet verstandig is om te stellen dat niets sneller is dan iets. Beter zou het zijn om fundamentele wetenschappelijke uitspraken standaard te voorzien van de toevoeging ‘vooralnog’. (Dit naar aanleiding van een wetenschappelijke proef die in CERN bij Genève is gedaan, waarbij deeltjes (neutrino’s) sneller zijn gegaan dan het licht. NOS Journaal, 22 september 2011).
10. Het begrip ‘cultuur’ wordt soms slecht begrepen. Als onderbepaald begrip duidt het niet op de instandhouding van een bepaalde hoeveelheid *cult-uurtjes* voor individuen en groepen die bedrijfsfeestjes, festivals, musea, films en dergelijke bezoeken. In beleidsjargon zijn dit ‘cultuuruitingen’ (Kamerstukken II, 2010-2011, 32280 nr. 1, beleidsbrief met aanbieding van de nota *Meer dan kwaliteit: een nieuwe visie op cultuurbeleid*). Cultuur gaat over collectieve wijzen van denken, voelen en doen (A.C. Zijdeveld, *Staccato cultuur, flexibele maatschappij en verzorgende staat*, Uitgeverij Lemma, 1991, p. 82). Cultuurbeleid moet zich daarom tot doel stellen het geheugen van de samenleving te stimuleren met het oog op waardegeladen en vernieuwend handelen in het hier en nu en elders en later.
11. Promotieonderzoek naast een voltijds baan buiten de universiteit getuigt van volkomen zothed. De gastvrijheid van de Erasmus Universiteit Rotterdam, die dit promotieonderzoek zo grootmoedig mogelijk heeft gemaakt, verdient al mijn lof. Lof der zothed.